

245: Muhkem ve Müteşabih Ayetler

Tarık Ebu Abdullah

8 Ağu, 2017

<https://ilimvecihat.com>

SORU

Selamun aleykum hocam; Ali İmran 7’de bahsedilen Muhkem Ayetler ve Müteşabih Ayetler bir yerde liste şeklinde hazırlandımı yani âlimlerimizin böyle bir çalışması varmı?

CEVAP

Ve aleykumusselam ve rahmetullah. Hamd Allah’a mahsustur.

Muhterem kardeşim, elbette İslam uleması Kuran’ın muhkem ve müteşabihlerine son derece ehemmiyet vermişlerdir ve bu konuda telif de bulunmuşlardır.

Ancak senin sual ettiğin surette listelememişlerdir. Listelemeleri de zaten mümkün değildir. Zira Allah (*celle ve âlâ*)’nın kelamı ancak Onun celaline layık olan bir icaz ve belağat ile mevsuftur.

Ayeti kerimeler mücerret muhkem de olabilir ve mücerret müteşabih de olabilir. Veya bir ayet bazı yönleriyle muhkem ve bazı yönleriyle müteşabih olabilir. Ya lafız itibariyle veya mana itibariyle veya hem lafız ve hem mana itibariyle müteşabih olabilir.

Mesela İbadet Tevhidi ile alakalı ayetler mücerret muhkem ayetlerdir ve bazı surelerin başında gelen harfler mücerret müteşabih ayetlerdir.

Ama sıfat ayetleri sıfatın sübutu cihetinden muhkemdirler ama keyfiyeti cihetinden müteşabihtirler.

Veya bazı ahkâm ayetleri hükmün sübutu açısından muhkemdirler lakin mahiyeti, delaleti ve tafsilatı cihetinden müteşabihtirler.

Evet, bazı muayyen ayetlerin muhkem veya müteşabih oldukları yönde rivayetler vardır.

Mesela İmam el-Hâkim (*rahimehullah*) ibni Abbas (*radıyallahu anhuma*)’nın şöyle dediğini tahriç etmiştir: “El-Enam suresinin sonlarındaki şu üç ayet muhkemdir. **“De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım...”** ve sonrasındaki iki ayet.” (el-Enam 151-153)

Ve İmam ibnu Ebi Hatim (*rahimehumallah*) ibni Abbas (*radıyallahu anhuma*)’nın **“onun bazı ayetleri muhkemdir”** ayeti için şöyle dediğini tahriç etmiştir: “Buradan **“De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım...”** üç ayet muhkemdir ve buradan **“Rabbin sadece**

Kendine ibadet etmenizi... (el-İsra 23)sonrası üç ayete kadar muhkemdir.”

Veya müteşabihlere misal olarak İmam ibnu Ebi Hatim (*rahimehumallah*) Mukatil bin Hayyan (*rahimehullah*)’ın şöyle dediğini tahriç etmiştir: “Bize ulaştığına göre şunlar müteşabihtir: ***“Elif.Lâm.Mîm.” “Elif.Lâm.Mîm.Sâd.” “Elif.Mîm.Lâm.Râ.” “Elif.Lâm.Râ.”***

Ama yukarıda dediğim gibi ayetleri mutlak surette muhkem ve müteşabih olarak ayırmak zor bir işittir.

Bunun için ulema Kuran’da muhkemin ve müteşabihin tariflerini yapmıştır.

İmam ibnu Ebi Hatim (*rahimehumallah*) ibni Abbas (*radiyallahu anhuma*)’nın şöyle dediğini tahriç etmiştir: “Nâsihler, helaller, haramlar, hadler, ferâiz (miras paylaşımı) ve iman edilip amel edilenler bunlar muhkem olanlardır. Mensûhlar, takdimler, tahirler, misaller, kasemler ve iman edilip amel edilmeyenler bunlar müteşabih olanlardır.”

Ve İmam el-Firyâbi (*rahimehullah*) Mucahid (*rahimehullah*)’ın şöyle dediğini tahriç etmiştir: “Muhkemler helaller ve haramları konu edenlerdir. Bunun haricindekiler müteşabihtirler. Hakta birbirilerine benzerler ve birbirilerini tasdik ederler. Mesela Allah-u Teâlâ’nın şu kavli gibi ***“bunlarla Allah ancak fâsıkları saptırır”*** (el-Bakara, 26) veya şu kavli gibi ***“Ricsi akıl etmeyenlerin üzerine bırakır”*** Yunus 100)”

Ve el-Beğavi (*rahimehullah*) Katade, Dahhak ve es-Suddi rahimehumullah’tan şöyle nakletmiştir: “Muhkemler amel edilen nâsihlerdir. Müteşabihler iman edilip amel edilmeyen mensûhlardır.”

Ve Muhammed bin Cafer bin Zubeyr (*rahimehullah*)’tan şöyle nakletmiştir: “Muhkem birden başka mana ihtimali olmayandır ve müteşabih birden çok mana ihtimali olandır.”

Bu mevzuda ulemanın telif ettiği kitaplara gelince eskiler muhkem ve müteşabih olma mahiyetiyle ayetleri daha ziyade şu iki konuda toplamaya çalışmışlardır.

Bir muhkem olma mahiyetiyle ahkâm ayetlerini tefsir eden eserler.

İki müteşabih olma mahiyetiyle sıfat ayetlerini ve lafzî müteşabih olan ayetleri konu eden eserler.

Lafzî müteşabih'ten maksut olan belirli ayetlerin ve kıssaların değişik surelerde tekrar edilmeleri veya farklı tekrar edilmeleridir. Veya benzer ayetlerde farklı kelimelerin kullanılması veya benzer ayetlerin cümle yapısında kelimeler takdim ve tahir olunması veya benzer ayetlerde kelimelerin nekire ve maruf gelmeleri veya tekil veya çoğul gelmeleri ve buna benzer konulardır.

Bunun dışında ayetteki elfâzdan, ayetlerin siyakından veya tabir üslubundan kaynaklanan mana ihtimallerini, yani delaleti itibariyle müteşabih (izafî müteşabih) olan ayeti kerimleri ulema muhtelif kitaplarda konu etmişlerdir. Genel olarak tefsirler, kelime manalarını izah eden "Ğaribu'l-Kuran" dalında, mana kapalılıklarını halleden "Muşkilu'l-Kuran" dalında veya "Nâsîh-Mensûh" dalında yazılmış kitaplar.

Veya muhkem ve müteşabih bahsini tarif etmek, izah etmek veya muhaliflere reddiye vermek için Kuran ilimlerini konu eden kitapların dâhilinde bap olarak işlemişlerdir. Mesela ez-Zerkeşi (*rahimeullah*)'ın Burhan'ı veya es-Suyuti (*rahimehullah*)'ın İtkan'ı gibi.

Ama müstakil kitap olarak daha ziyade sıfat ayetleri ve lafzî müteşabih ayetler hakkında telif etmişlerdir. İlkine misal ibnu'l-Munadi (*rahimehullah*)'ın Müteşabihu'l-Kuran'ı ve ikincisine el-Kermâni (*rahimehullah*)'ın Burhan'ını veya Hatîb el-Esbahâni (*rahimehullah*)'a nispet edilen Durretu't-Tenzil'i gösterebiliriz.

Muasır ulemanın da Kuran'da muhkem ve müteşabihin izahı için epeyce bir çabası vardır. Mesela Allame Muhammed Emin eş-Şenkîti (*rahimehullah*)'ın Edvâu'l-Beyan'ı veya Allame Sıddîk Hasan Hân el-Kannûci (*rahimehullah*)'ın Nuru'l-Merâm'ı muasır ahkâm tefsirleri arasında çok faydalıdır.

Şeyh Muhammed bin Ahmed Eddah eş-Şenkîti'nin El-Ayâtü'l-Muhkemâtu fi't-Tevhidi ve'l-İbedâti ve'l-Muamelât'ı da babında faydalıdır. Ancak müellif tasavvuf ehlinden ve akidede eşâridir.

Son olarak, Kuran'da muhkem ve müteşabih mevzusunda Türkçe yazılmış veya Türkçeye çevrilmiş kitaplardan maalesef çok fazla haberim yoktur. Lakin es-Suyuti (*rahimehullah*)'ın İtkan'ı Türkçeye çevrildiğini biliyorum. Bu kitabı iyi tedris eden için de bu bapta yeterince fayda hâsıl olacaktır. Allah-u Âlem.